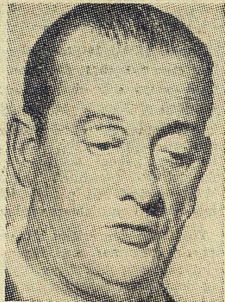

RADIKALA FRANSMÄN

TILL DE STÖRSTA framgångarna på fransk bokmarknad under senare år hör en memoarserie, som såvitt jag vet inte alls uppmärksammats i Sverige. Jag avser dramatiker Marcel Pagnols barndoms- och ungdomsminnen i tre delar under samlings titeln "Souvenirs d'enfance": *La gloire de mon père*, *Le château de ma mère* och *Le temps des secrets* (Editions Pastorelly, pris omkring 10 franc per del); varje del är på 300-400 sidor och har utgått i mellan 200 000 och 300 000 exemplar. Mer än kanske några andra moderna böcker har Pagnols memoarer blivit en folkläsnings; de ger tillika en bild av franskt liv från en socialgrupp som sällan kommer till tals i romaner och skildringar från Frankrike.

Pagnol, född 1890, berättar om livet kring sekelskiftet i den lilla staden Aubagne i Provence och från sommarferierna några mil utanför staden. Till stor del är memoarerna en utmärkt pojkbok med äventyr, jakter, djurskildringar. Det är tydligt att Pagnol inte håller sig till vad han verkligen upplevat, utan broderar med farliga och romantiska episoder. Man påminns ofta om "Tom Sawyer" och "Huckleberry Finn". Perspektivet är inte så stort som i Mark Twains pojkböcker; det går inte att här lägga in den storslagna symbolism som man trots sig finner i "Huckleberry Finn". Å andra sidan är hämningarna mindre; här finns vid sidan av festlighet och humor sensuella och obeslöjta tragiska episoder, som i böckerna från Mississippi för den naive läsaren saknar motsvarighet. Delvis läser man Pagnol med samma nöje som Mark Twain — jag läste nyligen om "Huckleberry Finn" och kan våga en jämförelse.

Pagnols far var folkskollärare och tillhörde alltså den yrkesgrupp som var — och till stor del ännu är — den franska republikens kärntrupp. I skolböckerna framställdes den stora revolutionen som en idyll, en guldålder av ädelmod och broderlig tillgivenhet, "en explosion av godhet", och giljotinen var en mörk nödvändighet i bakgrunden. Lärarna — märk väl folkskollärarna — var

Marcel Pagnol (överst) har skrivit en memoarserie, som gjort succé i Frankrike. Den store radikalen Charles Péguy (under) porträtteras i två andra franska memoarverk av Raoul Blanchard och Jules Isaac. Böckerna anmäls här av Herbert Tingsten.

regimens präster, kallade att utbreda den insikt som skulle göra mänskligheten lycklig och att bekämpa den reaktion och vidskepelse som personifierades av de riktiga prästerna, kungarnas och påvarnas betjänter. "Liksom prästerna", sade min far, "arbetar vi för ett kommande liv, men vårt arbete, det är för andras liv." Kyskheten, disciplinen, ambitionen var ovillkorliga i denna miljö, som förenade Robespierres dygd och Napoleons ambition. Pagnols moster gifte sig med en troende, och beskrivningen av de genom takt och tolerans överbyggda konflikterna mellan de båda svågerna är av stor finess.

Även efter Dreyfusprocessen fanns det ett band mellan de båda fiendliga lägren: en nationell stolthet, som fick ett drag av sorg och storhet genom drömmen om de förlorade provinserna. Pagnol, själv kronvrak, hörde till den generation som offrades vid återvinandet av Lothringen och Elsass.

Genom sin flit och begävnings fick Pagnol stipendium för att gå i läroverk som extern. Effektiviteten, ordningen, konkurrensen i dessa lyceer, som sedan Napoleon är Frankrikes stolthet, framställs med en tillgivenhet och respekt

som jag tror det är svårt att finna motstycke till i svenska memoarer. Den tredje volymen slutar då Pagnol närmar sig studentexamen och därmed inträdet i den krets som för fadern-folkskolläraren var bildningens privilegierade.

Två memoarböcker från en något äldre generation erbjuder likheter med Pagnol. I båda lär man känna radikala intellektuella miljöer från slutet av 1800-talet; den dramatiska episoden framför andra är för de berättande åldringarna Dreyfusaffären, och den kamrat de stannar vid är en stor man för hela Frankrike, Charles Péguy. Raoul Blanchard, född 1877, som till en hantverkare, kunde som stipendiat komma till läroverk och sedan till den heliga École normale; som gammal professor och medlem av Institutet

har han vänt tillbaka till sin ungdomstid i *Ma jeunesse sous l'aile de Péguy* (Fayard, 10 franc). Jules Isaac, jämnårig med Blanchard, av högre socialgrupp, men genom sin judiska härkomst öppen för radikala inflytelser under idéstriden på 90-talet, har skrivit *Expériences de ma vie* med undertiteln *Péguy* (Calmann-Lévy, 10 franc).

Blanchard ger en utmärkt bild av hur det gick till vid det berömda läroverket Louis-le-Grand och i École normale några år före sekelskiftet. I detalj beskrivs den militära takt, det arbete i tävlingshets som format en av världens främsta intellektuella eliter. De flesta eleverna bodde i skolan, men man är långt från de engelska internatskolornas sportighet, snobberi, blandning av brutalitet och upptåg, socialt betonade gentlemannatillverkning. Här möter betygsjakt mot bakgrunden av strävan till allmän intellektuell kultur, en tävlan som tvingar de duktiga till nästan olidlig ansträngning. Ständiga graderingar, med ombyte av plats i klassen efter det senaste betygsresultatet, krav på förmåga att fritt tala om en karaktär hos Racine eller en manöver av Condé under en kvart efter en timmes fundering, en skärpning av intelligensen som gör alla till skribenter och oratorer. I Louis-le-Grand väcktes eleverna 6 eller 6.30 med en trumvirvel (Napoleons uppfinning); snabb tvättning — en annan memoarförfattare, Lavisse, har bekant att han och hans kamrater tvättade fötterna högst en gång i veckan; efter en halvtimmes frukostkaffe lektioner och läsning till 12; sedan lektioner och kontrollerad läsning 2-4 och 5-8, sammanlagt enligt Blanchard elva timmars lektioner och läsning om dagen; gemensam promenad utanför skolan en gång i veckan. I École normale var reglemente-

ringen mindre hård, men konkurrensen kanske än hårdare. Det var ett munkliv, sådant det enligt reglerna borde vara; det var vanligt, försäkrar Blanchard, att de som utexaminerades vid ett par och tjugو års ålder saknade all erotisk erfarenhet.

Jag skall inte gå in på Blanchards och Isaacs minnen av Dreyfusaffären och av Péguy. Deras bild av Péguy är i huvudsak densamma som givits av många andra författare: en renhet, en passion, en intelligens, ett begär till goda och stora handlingar som gav den unge mannen — vid den tiden socialist och rationalist — auktoriteten hos ett helgon på korståg.

HERBERT TINGSTEN